

- *Про стан підготовки «Великої української енциклопедії» (доповідачі — академік НАН України В.М. Локтев і доктор історичних наук Ю.І. Шаповал)*
- *Про стан реалізації Концепції розвитку Національної академії наук України (доповідач — академік НАН України Б.Є. Патон)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — член-кореспондент НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

11 липня 2014 року

На початку засідання Президії НАН України 11 липня 2014 р. президент НАН України академік Б.Є. Патон привітав присутню на засіданні голову Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л.М. Гриневич і подякував їй за уважне ставлення до проблем Академії та глибоке розуміння місця і ролі науки у розвитку держави. Президент НАН України високо оцінив співпрацю Академії з Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, спрямовану на внесення необхідних законодавчих змін у регулювання наукової сфери. Він нагадав, що НАН України брала активну участь у підготовці проекту нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», і на сьогодні більшість принципових пропозицій і зауважень Академії враховано. Академік Б.Є. Патон наголосив, що співпраця з Верховною Радою України завжди була і буде важливим пріоритетом діяльності Академії, й запевнив у готовності до більш тісної взаємодії з вищими органами державної влади у вирішенні найважливіших завдань соціально-економічного і культурного розвитку України.

Голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л.М. Гриневич у своєму виступі зазначила, що в нинішній, складній для України ситуації надзвичайно важливо закласти підґрунтя майбутнього становлення і розвитку держави, і таким фундаментом є освіта і наука. Верховна Рада ухвалила максимально адаптований до європейських стандартів закон «Про вищу освіту». Уже підготовлено проект нової редакції закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», прийняття якого дасть можливість створити сприятливі умови для розвитку науки, підвищення її впливу на становлення інноваційної економіки держави. За активної участі представників Академії 2 липня 2014 р. відбулися парламентські слухання з питання «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави». За матеріалами цих слухань Комітет готує проект рекомендацій, який планується затвердити на пленарному засіданні Верховної Ради.

Виступ голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л.М. Гриневич

Голова Комітету поінформувала присутніх, що на пленарних засіданнях четвертої сесії Верховної Ради України наприкінці липня та в середині серпня передбачається прийняти дві постанови: про призначення у 2014 році іменних стипендій Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених і про присудження Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим у галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок за 2013 рік. Кошти на реалізацію постанов уже передбачено кошторисом Верховної Ради України. Те саме стосується й законопроекту № 3046 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо розміщення науковими установами та організаціями власних надходжень)».

Л.М. Гриневич зупинилася також на особливостях бюджетного процесу на 2015 рік, розпочатого Міністерством фінансів України, яким Національну академію наук України та національні галузеві академії було безпідставно позбавлено статусу головних розпорядників коштів. Крім того, потребують вирішення проблеми, що постають у зв'язку з переведенням видатків на науку з видатків розвитку до видатків споживання. З цих питань Комітет звернувся до Прем'єр-міністра України та міністра фінансів України. Голова Комітету висловила надію, що ситуацію вдасться врегулювати.

Потім Л.М. Гриневич вручила цінні подарунки Голови Верховної Ради України групі співробітників НАН України.

* * *

Далі члени Президії НАН України та запрошені заслухали співдоповіді голови Головної редакційної колегії «Великої української енциклопедії» академіка-секретаря Відділення фізики і астрономії НАН України академіка НАН України **Вадима Михайловича Локтева** та директора Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» доктора історичних наук **Юрія Івановича Шаповала** про стан підготовки «Великої української енциклопедії».

У співдоповідях було порушено важливі питання, пов'язані з реалізацією фундаментального наукового проекту загальнонаціонального значення — створення багатотомної «Великої української енциклопедії» (ВУЕ). За час роботи над Енциклопедією фахівцям НАН України спільно з Державною науковою установою «Енциклопедичне видавництво» вдалося досягти низки вагомих результатів. Зокрема, затверджено Концепцію Енциклопедії, склад Науково-редакційної ради та Головної редакційної колегії ВУЕ, а також склад Комісії НАН України з лінгвістичного забезпечення створення Енциклопедії.

У співпраці з національними галузевими академіями наук України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури України підготовлено Словник ВУЕ. До базової версії Словника (48 тис. гасел), яку робочій групі передав Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, було забезпечено мережевий доступ для фахівців, і на адресу видавництва надійшло понад 100 тис. пропозицій щодо розширення списку гасел. Зусиллями членів робочої групи Словник вдалося структурувати, забрати з нього зайві поняття, тож тепер він налічує приблизно 70 тис. слів, розподілених за розділами і напрямками. Робоча група розробила також класифікатор тематичних підрозділів, в основу якого було покладено сучасний класифікатор спеціальностей

ВАК України, що сприяє зручному користуванню. Причому робота над удосконаленням Словника ще триває.

Крім того, було створено такий важливий спеціальний орган лінгвістичного контролю ВУЕ, як Мовна комісія, яку очолив директор Інституту української мови НАН України П.Ю. Гриценко. У своїй діяльності ця Комісія має не лише сприяти забезпеченню відповідності текстів Енциклопедії нормам чинного правопису, а й формулювати рекомендації щодо окремих проблемних питань, зокрема принципів написання іншомовних слів, адекватного відтворення прізвищ, власних та географічних назв тощо.

Окремо слід відзначити створення Енциклопедичним видавництвом робочої версії сайту ВУЕ (<http://vue.gov.ua>), на якому розміщено Словник, текст Концепції та інші документи.

Разом з тим, у процесі роботи над Енциклопедією виникли серйозні проблеми. Так, відповідно до Календарного плану підготовки і видання ВУЕ, на 2014–2015 рр. заплановано створення електронної версії 1–3 томів. Проте необхідне державне фінансування проекту з боку Держкомтелерадіо України майже відсутнє. Зокрема, Державній науковій установі «Енциклопедичне видавництво» на 2014 р. виділено кошти лише на утримання приміщення і оплату праці ще не повністю укомплектованого штату, однак не передбачено фінансування підготовки електронної версії 1–3 томів, розроблення сучасного порталу з електронною версією ВУЕ, немає коштів на оплату авторських гонорарів за підготовку статей провідним фахівцям НАН України, національних галузевих академій наук, вищих навчальних закладів, деяких високотехнологічних підприємств України.

Крім того, під час роботи над Енциклопедією стало очевидним, що динамічні зміни в Україні та світі зумовлюють зростання обсягу важливої інформації, яку необхідно висвітлити на сторінках ВУЕ. Відповідно нагальною потребою є збільшення загальної кількості томів видання та коригування строків підготовки Енциклопедії.

Виступ академіка НАН України В.М. Локтєва

Виступ доктора історичних наук Ю.І. Шаповала

В обговоренні співдоповіді взяли участь академік НАН України Б.С. Патон, директор Інституту історії України НАН України академік НАН України В.А. Смолій, в.о. академіка-секретаря Відділення інформатики НАН України, директор Інституту програмних систем НАН України академік НАН України П.І. Андон, директор Інституту української мови НАН України доктор філологічних наук П.Ю. Гриценко, в.о. директора Інституту енциклопедичних досліджень НАН України кандидат філологічних наук М.Г. Железняк, академік-секретар Відділення біохімії, фізіології та молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН

Виступ академіка НАН України Б.Є. Патона

України академік НАН України С.В. Комісаренко, радник Президії НАН України академік НАН України І.М. Дзюба.

У виступах загалом було підтримано пропозиції щодо збільшення обсягу ВУЕ з 15 до 20 томів та подовження терміну підготовки Енциклопедії до 2026 р. Було також відзначено важливість такого питання, як затвердження єдиного нормативного правописного кодексу, лише на основі якого можна готувати статті ВУЕ; потребу у відтворенні національного складника в процесі формування змісту статей Енциклопедії; розуміння того, що ВУЕ має створюватися як один із атрибутів державності; значущість проблеми кадрового забезпечення проекту, особливо фахівцями з природничих та інженерних наук, а також з військових питань.

За результатами обговорення Президія НАН України визнала за доцільне підготувати спільно з Держкомтелерадіо України, Державною науковою установою «Енциклопедичне видавництво» детально обґрунтоване звернення до Президента України щодо коригування

обсягів та строків підготовки Енциклопедії, а також стосовно належного фінансового забезпечення цього фундаментального науково-видавничого проекту. Крім того, було висловлено сподівання на подальше тісне та ефективне співробітництво з Держкомтелерадіо України, зокрема у вирішенні науково-організаційних, матеріально-технічних та фінансових питань підготовки ВУЕ.

* * *

Далі учасники засідання заслухали доповідь президента НАН України академіка НАН України **Бориса Євгеновича Патона** про стан виконання у 2014 р. Плану з реалізації завдань і заходів Концепції розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 рр.

У доповіді йшлося про важливість цього питання, особливо з огляду на те, що в поточному році має бути виконано майже третину передбачених Концепцією заходів, а також закладено підвалини успішної реалізації всіх інших заходів і Концепції в цілому. На виконання відповідної постанови Президії НАН України було проведено моніторинг стану реалізації цього Плану за всіма стратегічними напрямками та розділами Концепції. Результати моніторингу засвідчили, що на сьогодні вже проведено досить значну роботу.

Насамперед слід відзначити активну участь фахівців Академії в підготовці пропозицій до нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» й у нещодавніх парламентських слуханнях «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави». Ці пропозиції передусім стосуються вирішення таких важливих і передбачених Концепцією питань, як фінансове і матеріально-технічне забезпечення досліджень, захист інтелектуальної власності, створення сприятливіших умов для наукової та інноваційної діяльності в Україні. Пропозиції НАН України практично повністю було враховано як у згаданому законопроекті, так і в проєкті рекомендацій до парламентських слухань.

Крім того, фактично завершено роботу з підготовки проєкту Закону України «Про На-

ціональну академію наук України». Цей важливий документ планується розглянути на засіданні Президії НАН України до кінця цього року після ретельного обговорення в секціях, відділеннях і провідних інститутах Академії.

Прем'єр-міністру України надіслано інформацію про діяльність НАН України з науково-го супроводження базових галузей економіки, основні результати виконання академічними установами державних цільових науково-технічних програм, а також спільних з виробничими структурами великих інноваційних проектів. Фахівці Академії розробили також концептуальні засади реструктуризації і розвитку нафтогазовидобувної і геологічної галузі України, що містять першорядні заходи з вирішення проблеми енергетичної безпеки держави та забезпечення вітчизняних споживачів власними природними ресурсами.

Здійснено інвентаризацію та підготовлено інформаційний масив, який складається з понад 100 розробок і технологій подвійного використання в інтересах національної безпеки і оборони.

Інформацію та пропозиції щодо напрямів і проблематики використання науково-експертних можливостей НАН України в інтересах розвитку відповідних галузей надіслано до Міністерства енергетики та вугільної промисловості, Міністерства промислової політики, Міністерства екології та природних ресурсів, Міністерства освіти і науки, Державної міграційної служби, Державної служби єдиного часу і еталонних частот.

Державній службі України з надзвичайних ситуацій надано інформаційно-аналітичні матеріали для підготовки Національної доповіді про стан техногенної та природної безпеки України у 2013 р.

Пропозиції фахівців НАН України щодо порядку затвердження звітнього і прогнозного енергетичних балансів надіслано до Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, щодо проекту Закону України «Про Єдину державну систему моніторингу, виробництва, постачання, транспортування,

споживання та оплати за паливно-енергетичні ресурси і комунальні послуги» — до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС з питань адміністративної юстиції — до Міністерства юстиції України.

Секції та відділення НАН України за участю національних галузевих академій наук підготували пропозиції з формування пріоритетних тематичних напрямів фундаментальних досліджень на наступний середньостроковий період, що потрібно для подальшої ефективної роботи Академії з координації наукових досліджень.

Проведено конкурс науково-дослідних проектів спільних колективів науковців НАН України та Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2014–2015 рр. При 11 відділеннях НАН України створено Ради молодих учених. Підписано Меморандум про взаєморозуміння між МААН та міжнародною програмою з фундаментальних наук ЮНЕСКО на дворічний період щодо партнерства у сприянні міжнародному співробітництву з фундаментальних наук та використанню наукових досліджень для сталого розвитку. Затверджено персональні склади Комісії НАН України зі співробітництва з установами КНР та Координаційної ради НАН України із забезпечення співробітництва з Міжнародною лабораторією високих магнітних полів та низьких температур. Розпочато роботи з проведення соціологічного моніторингу щодо ролі науки в сучасному українському суспільстві.

Важливу роботу за напрямом, що стосується сприйняття науки суспільством, проведено за ініціативи та активної участі академіка НАН України А.Г. Наумовця. Підготовлено і розміщено на веб-сайті НАН України відповіді та коментарі на запитання щодо діяльності НАН України й організації науки в Україні, які найчастіше обговорюються у засобах масової інформації.

Водночас, враховуючи важливість своєчасного та якісного виконання запланованих на цей рік заходів, від яких залежить подальша реалізація Концепції розвитку НАН України, потрібно істотно активізувати і прискорити

роботу з вирішення цілої низки принципово важливих питань. Зокрема, досі не розпочато роботу з формування спільних міжакадемічних цільових наукових програм НАН України і національних галузевих академій наук з пріоритетних напрямів досліджень. Повільно йде робота з удосконалення нормативних заasad діяльності наукових рад та інших дорадчо-консультативних органів, перегляду їх мережі. На сьогодні лише Відділення фізики і астрономії НАН України підготувало конкретні пропозиції з цього питання.

Якнайширше використання науково-експертних можливостей НАН України для забезпечення основних напрямів діяльності міністерств і відомств України, розв'язання актуальних галузевих проблем є вкрай важливим. Потребує активізації робота з налагодження дієвих зв'язків із галузевими міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, ширшого залучення фахівців Академії до діяльності відповідних науково-технічних рад. Нині це питання вирішено лише з Міністерством енергетики та вугільної промисловості України.

Особливу увагу слід приділити розробленню критеріїв і методики оцінювання результативності наукових організацій. Відповідні нормативні документи, в тому числі нове положення про перевірку та оцінювання наукової й науково-організаційної діяльності науково-дослідної установи НАН України, потрібно затвердити в поточному році, оскільки на основі цієї методики наступного року Академія має провести державну атестацію наукових установ.

Під час обговорення доповіді виступили віце-президент НАН України академік НАН України А.Г. Наумовець, віце-президент НАН України, директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» академік НАН України В.М. Геєць, голова Західного наукового центру НАН України академік НАН України З.Т. Назарчук.

На завершення розгляду питання Президія НАН України підкреслила, що План заходів з реалізації Концепції не є статичним документом. Він має систематично уточнюватися та

доповнюватися новими актуальними пропозиціями. Тому вже у жовтні цього року доцільно знову розглянути на засіданні Президії НАН України стан виконання заходів з реалізації Концепції.

* * *

На засіданні Президії НАН України було розглянуто низку поточних питань. Зокрема, про перепідпорядкування Президії НАН України Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України доповів академік НАН України Б.Є. Патон. Він зазначив, що Центр, у якому працює близько 70 осіб, причому 60 з них є науковими співробітниками, виконує широкий спектр наукових досліджень з історії науки, наукознавства, економіки, менеджменту тощо. Нині на цю установу покладено нові завдання загальноакадемічного характеру — дослідження й підготовка пропозицій з питань підвищення ролі та внеску НАН України в розвиток національної економіки, національної інноваційної системи, шляхів і засобів інтеграції Академії у світовий науковий простір, науково-методичне забезпечення і аналітичне супроводження взаємодії НАН України з високотехнологічними галузями економіки країни. З огляду на те, що виконання цих завдань потребує ефективної взаємодії Центру з усіма відділеннями НАН України, доцільно підпорядкувати цю установу безпосередньо Президії НАН України.

З питання про створення Музею НАН України доповів академік НАН України О.С. Онищенко. Він підкреслив, що в 2018 р. наукова громадськість відзначатиме 100-річчя заснування НАН України. З метою ширшого висвітлення в українському і світовому суспільному та науково-інформаційному просторі здобутків Академії, здійснення систематичної науково-просвітницької і популяризаторської діяльності слід розгорнути роботи зі збирання та систематизації колекції документів і матеріалів, унікальних експонатів, які розкривають історію Академії, її сучасні досягнення, для формування на їх основі фондів Музею історії

НАН України, створення передусім його віртуальної експозиції.

У доповіді академіка НАН України П.Ф. Гожики йшлося про стан науково-експедиційного флоту НАН України. Розширення морських досліджень є основою розвитку галузей морського господарства, фактором утвердження України як морської держави. У 2007–2013 рр. НАН України в рамках цільових комплексних програм виконувала гідрофізичні, геолого-геофізичні, геоекологічні, біоекологічні та біоресурсні дослідження в акваторії Чорного та Азовського морів. Однак тимчасова втрата частини інфраструктури (Морський гідрофізичний інститут, Інститут біології південних морів ім. О.О. Ковалевського, НДС «Професор Водяницький») потребує перегляду завдань науково-експедиційного флоту для забезпечення морських досліджень у НАН України.

Президія НАН України заслухала також інформацію про внесення змін до складу Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт при Національній академії наук України; про присвоєння Інституту регіональних досліджень НАН України імені першого директора установи академіка НАН України Мар'яна Івановича Долішнього; про затвердження нового складу редакційної колегії загальноакадемічного журналу «Наука та інновації».

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Затверджено:

- кандидата технічних наук **Давиденка Анатолія Миколайовича** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України;

- кандидата технічних наук **Чемериса Олександра Анатолійовича** на посаді вченого секретаря Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Чабая Віктора Петровича** на посаді завідувача відділу археології Криму Інституту археології НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- заступника директора з наукової роботи Радіоастрономічного інституту НАН України академіка НАН України **Шульгу Валерія Михайловича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі радіоастрономії і астрофізики;

- радника Президії НАН України академіка НАН України **Гродзинського Дмитра Михайловича** за багатолітню невтомну наукову, науково-організаційну, педагогічну і громадську діяльність та визначні творчі здобутки в галузі радіобіології і біофізики.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- директора Українського ордена «Знак Пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького Державного агентства лісових ресурсів України та НАН України доктора сільськогосподарських наук, професора **Ткача Віктора Петровича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю, значні творчі здобутки в галузі лісознавства і лісокористування та вагомий особистий внесок у справу охорони навколишнього природного середовища.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- редактора Українського фізичного журналу **Ведулу Ірину Дмитрівну** за багатолітню плідну працю, високий професіоналізм при виконанні посадових обов'язків та особистий внесок у розвиток видавничої справи у галузі експериментальної і теоретичної фізики;

- головного бухгалтера Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України **Кривошею Анастасію Дмитрівну** за багатолітню сумлінну працю, високий професіоналізм при виконанні посадових обов'язків та особистий внесок у забезпечення діяльності Інституту.

Подякою НАН України відзначено:

- завідувача канцелярії Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України **Бубон Тетяну Геннадіївну** за багатолітню сумлінну працю, високий професіоналізм та особистий внесок в організацію діловодства в Інституті;

- провідного інженера Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України **Угрюмову Ольгу Володимирівну** за багатолітню сумлінну працю та високий професіоналізм при виконанні посадових обов'язків і доручень керівництва.

За матеріалами засідання підготувала О.О. МЕЛЕЖИК